

A „VARÁZSLÓ” ÉS TANÍTVÁNYA – SZEMÉLYRE SZABOTT TUDÁSMENEDZSMENT MEGOLDÁSOK A FELSŐOKTATÁSBAN

MASTER AND APPRENTICE - CUSTOMISED KNOWLEDGE MANAGEMENT SOLUTIONS IN HIGHER EDUCATION

PETÁKNÉ BALOGH ANIKÓ főiskolai tanársegéd

Gábor Dénes Főiskola

ABSTRACT

Customized knowledge management solutions and services play an increasing part both in the business and the academic sector. Higher education institutions also present several other challenges. The declining number of students and the rising cost of training encourage institutions to seek more attractive features in order to draw attention to themselves, to attract and keep students in the institution. Knowledge management tools can be the method of attraction and may prevent the dropout of students. In this process teachers play a key role in new functions as mentors and tutors. The tutor as a „master” introduces students to these novel knowledge acquisition methods. Technical and IT solutions, like e-learning management systems (LMS), have an essential function, while digital competence development and use also play a key part. In the following article the results of an ongoing empirical research are presented, shedding some light on the issues described above.

1. Egy Learning Management System (LMS) használatának tapasztalatai a tudásmenedzsment tükrében

A személyre szabott tudásmenedzsment megoldások, szolgáltatások egyre nagyobb teret kapnak úgy a vállalati, mint az akadémiai szférában. A felsőoktatási intézmények ezen kívül több kihívást is rejtenek magukban. A csökkenő hallgatói létszám, a képzések növekvő költsége arra ösztönzi az intézményeket, hogy minél több vonzó szolgáltatással igyekezzenek felhívni magukra a figyelmet, megnyerni és megtartani a hallgatókat az intézmény számára. A tudásmenedzsment eszközei lehetnek ilyen megtartó és vonzerők. Ebben a folyamatban kulcsszerepet játszik az új szerepet vállaló oktató mint mentor és tutor a tanulási folyamatban. A technikai és IT megoldások mellett a tutor „varázslóként” vezeti be a hallgatókat a tudásszerzés megváltozott módszereibe, amelyben lényeges funkciója van informatikai oldalról az e-learning menedzsment rendszereknek (Learning Management Sys-

tem, LMS), humán oldalról pedig a digitális kompetenciák fejlesztésének és felhasználásának. Egy felsőoktatási intézményben folyó empirikus kutatás eredményeinek bemutatása világít rá a fenti folyamatokra.

2. Az e-learning rövid előtörténete

Az e-learningnek a szakirodalomban sem egységes a meghatározása. Bár e-learningről már vagy 15 éve beszélnek, főleg az USA-ban van nagy hagyománya, és ott jóval elterjedtebb, mint nálunk. Nagyon általánosan véve az e-learning minden olyan oktatásra, tanulásra vonatkozik, ami elektronikus médiumokon folyik. A magyar Wikipédia számítógépes hálózaton elérhető képzési formaként definiálja, míg az angol a fenti definícióhoz hasonlít: "all forms of electronically supported learning and teaching". Vannak mindenféle más verziók is, számítógép-alapú tanulás és tanítás, kollaboratív tanulás, technológiával támogatott tanulás, stb.

Az úgynevezett tiszta e-learning kezdeményezések általában elhaltak, a leghíresebb példa az angliai UK e-University bukása, amire fontmilliókat áldoztak, és nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Véleményem szerint kissé még korai volt a kezdeményezés 2002-ben. Akkoriban mindenki azt gondolta, hogy az e-learning lesz az új „killer app”, menő alkalmazás. Így utólag visszanezve látható, hogy két dolog hiányzott az elterjedéshez: az ún. digitális kompetenciák, tehát az, hogy az emberek gondolkodás nélkül használják a számítógépes alkalmazásokat, a másik pedig a technikai alkalmazások alacsony szintje. Azóta felnőtt egy generáció, akiket a digitális bennszülöttekként szokás emlegetni, számukra természetes az, hogy folyton a gép előtt ülnek, sőt viszik magukkal okostelefon formájában. Jó megoldás a blended learning (kevert, vagy ötvözött tanulás) én is ezt csinálom a hallgatóimmal, órán használják az én vezetésemmel az e-learning tananyagokat, vagy a kurzus elején, közepén és végén találkozunk, közben önállóan dolgoznak, de van fórum, segítség, ahol vagy én, vagy ők válaszolnak a feltett kérdésekre (peer-to-peer learning), a hallgatók egymást oktatják. Ez átvezet a legújabb trendhez, az e-learning 2.0-hoz, ami a szociális hálózatok használatát és a társaktól való információszerzést jelenti a tanulási folyamatban.

3. Megoldások

Tutornak nevezzük azt a tanárt, aki a tanulási folyamatban az új online eszközök használatába vezeti be és támogatja a hallgatót, átvitt értelemben kézen fogja. A technikai és IT megoldások mellett a tutor „varázslóként” vezeti be a hallgatókat a tudásszerzés megváltozott módszereibe, informatikai oldalról az e-learning menedzsment rendszerek (LMS), humán oldalról a digitális kompetenciák fejlesztésébe és felhasználásába.

A fent említett blended learning formában az oktatók esetében az aktív tutorálás a jelenléti szakaszok felügyeletét és az ún. gépi úton történő tutorálást foglalja

magában. Budai Attila és Szász Antónia meghatározása szerint a jelenléti szakszok tutorálása az oktató és a hallgató egy időben és egy térben történő interakcióját jelenti, ennek három típusa van (Budai-Szász 2008):

- szemléletformáló konzultáció: a tananyag-feldolgozás kezdetén és fontosabb csomópontjain az oktató szemléletformáló előadásokat tart a hallgatóknak;
- gyakorlat: a hallgatók a foglalkozásokon az elméleti tudást tanári támogatás mellett alkalmazzák a gyakorlati feladatok megoldására;
- vizsga-előkészítő konzultáció: az oktató rendszerezi a tanulók által megtanult ismerethalmazt, megválaszolja a felvetődő kérdéseket, útmutatást ad a továbblépéshez, előkészíti és segíti az elméleti tudás gyakorlati alkalmazását.

A gépi úton történő tutorálásnak négy típusa van (Kovács 2006):

- aszinkron rendszeren belüli tutorálás: a tutor a hallgatói kérdéseket, fórumhozzászólásokat, e-maileket megválaszolja, a beküldött házi feladatokat értékeli;
- észttveő hallgató egy időben dolgozik, valamilyen infokommunikációs csatornán keresztül (pl. chat-szoba, MSN, Skype, webkamerás videokonferencia);
- csoportos tanulást segítő szinkron tutorálás: az oktató és a hallgatók egy időben konzultálnak valamilyen infokommunikációs csatornán keresztül;
- a táv-együtműködési munka tutorálása online: a hallgatók feladatmegoldását, csoportmunkáját a tutor figyelemmel kíséri, szükség esetén javaslatokkal, tanácsokkal támogatja; formája lehet szinkron vagy aszinkron.

Ezen kívül a tutor rendszeresen figyelemmel kíséri a fórumhozzászólásokat, a kérdésekre konkrét, gyors (1-2 munkanapon belüli) választ ad. Ha szükséges, irányítja az eszmecserét, útmutatásokat ad, kérdéseket tesz fel. A beküldött gyakorlatokat gyorsan kijavítja, értékeli, tanácsot ad a továbblépéshez.

A hatékony tutori munkához szükséges kompetenciák közé tartozik az új tanulási környezet ismerete, a rendelkezésre álló eszközök pedagógiai stratégiáinak, és a jelenléti kapcsolattartás új módszereinek ismeretét, alkalmazási készségét. Fontos szerephez jut továbbá az írásbeli kommunikációs készség, a támogató attitűd, a kooperációs képesség.

4. Az empirikus kutatás eredményei

A továbbiakban az ILIAS LMS hallgatói használatával kapcsolatos felmérés eredményeit szeretném bemutatni. A Gábor Dénes Főiskolán (GDF) 2004-ben került bevezetésre az ILIAS LMS. Ekkor még a Moodle és az ILIAS nagyjából egyformán (nem) elterjedt volt, de azóta a Moodle vezeti az ingyenes nyílt forráskódú keretrendszerek versenyét. Mindkét rendszert ismerem és használtam, mindkettővel egyformán elégedett vagyok, megvannak a maguk pozitívumai-negatívumai. Az ILIAS-t kifejezetten főiskolai használatra tervezte a Kölni Egyetem több mint tíz éve, azóta rendszeres időközökben verziófrissítések jelennek meg,

amelyek igyekeznek lépést tartani az online oktatás-tanulás legújabb trendjeivel, mint pl. a Web 2.0 alkalmazások.

A kérdőív kitöltésének népszerűsítése a Neptun egységes tanulmányi rendszeren keresztül történt, célzott e-mailek segítségével hívtuk fel a hallgatók figyelmét a kérdőív kitöltésének lehetőségére, ami jelenleg is folyik. Jelenleg több mint 130 hallgató töltötte ki és ez a szám folyamatosan növekszik. Az eredményeket a PhD disszertációmban szeretném felhasználni, amely a tudásmenedzsment és e-learning eszközeinek a felsőoktatásban betöltött szerepét vizsgálja. Emiatt a kérdőívben – az általános statisztikai adatokon kívül – az LMS-nek mint e-learning, és mint tudásmenedzsment eszköznek a funkcióira fókuszálok.

A továbbiakban a kérdőív néhány kérdésére adott válaszokat szeretném bemutatni és elemezni. Mivel 21 kérdésből áll összesen a felmérés, az összes kérdés-válasz elemzésére a cikk keretein belül terjedelmi korlátok miatt nincs meg a lehetőség, ezért a téma szempontjából lényegre törőbb kérdésekre fókuszáltam. A legtöbb hallgató által választott kérdéseket kijelöltem.

Hol és milyen eszközön használja az ILIAS-t? (több válasz is lehetséges):

- Más mobil eszközön helytől függetlenül: 27%
- Munkahelyen: 32%
- A főiskola épületében, tantermi/könyvtári számítógépen: 40%
- A főiskola épületében, saját számítógépen (laptopon, notebookon): 47%
- Otthon: 97%

Milyen tevékenységhez használja az ILIAS-t? (több válasz is lehetséges)

- Fórumokon a csoporttársakkal, más hallgatókkal információcserére: 20%
- Más célra, pl. információszerzés adminisztratív ügyekkel kapcsolatban, elérhetőségek, telefonszámok, szabályzatok, stb.: 33%
- Fórumokon a tanárokkal való konzultációra: 35%
- Önértékelő tesztek kitöltése, pl. vizsga előtt: 63%
- Online tananyagok önálló tanulására: 77%
- Jegyzetek, előadásvázlatok, útmutatók, egyéb tanulással kapcsolatos anyagok letöltésére: 97%

Milyen gyakran használja az ILIAS-t szorgalmi időszakban?

- Naponta: 22,55%
- Hetente 2-3 alkalommal: 56,86%
- Hetente 1 alkalommal: 11,76%
- Havonta 1-2. alkalommal: 6,86%
- Szinte alig: 1,96%

Milyen gyakran használja az ILIAS-t vizsgaidőszakban?

- Naponta: 43,14%
- Hetente 2-3 alkalommal: 44,12%
- Hetente 1 alkalommal: 6,86%
- Havonta 1-2. alkalommal: 2,94%
- Szinte alig: 2,94%

Hogyan értékeli az ILIAS keretrendszer hatását általában az eddigi tanulmányaival kapcsolatos főiskolai tapasztalataira?

- Semmilyen hatással nem volt: 5,05%
- Alig befolyásolta: 12,12%
- Közepesen befolyásolta: 42,42%
- Erősen befolyásolta: 30,30%
- Nagyon erősen befolyásolta: 10,10%

Hogyan értékeli az ILIAS hatását nem a tanulmányaival kapcsolatban?

- Semmilyen hatással nem volt: 23,23%
- Alig befolyásolta: 34,34%
- Közepesen befolyásolta: 32,32%
- Erősen befolyásolta: 9,09%
- Nagyon erősen befolyásolta: 1,01%

Általánosságban mennyire elégedett az ILIAS-szal?

- Nagyon elégedetlen vagyok: 4,04%
- Kissé elégedetlen vagyok: 11,11%
- Semleges: 23,23%
- Elégedett vagyok: 50,51%
- Nagyon elégedett vagyok: 11,11%

Ha lehetősége lenne választani, hogy az ILIAS használatával, vagy anélkül szeretne főiskolára járni, mit választana?

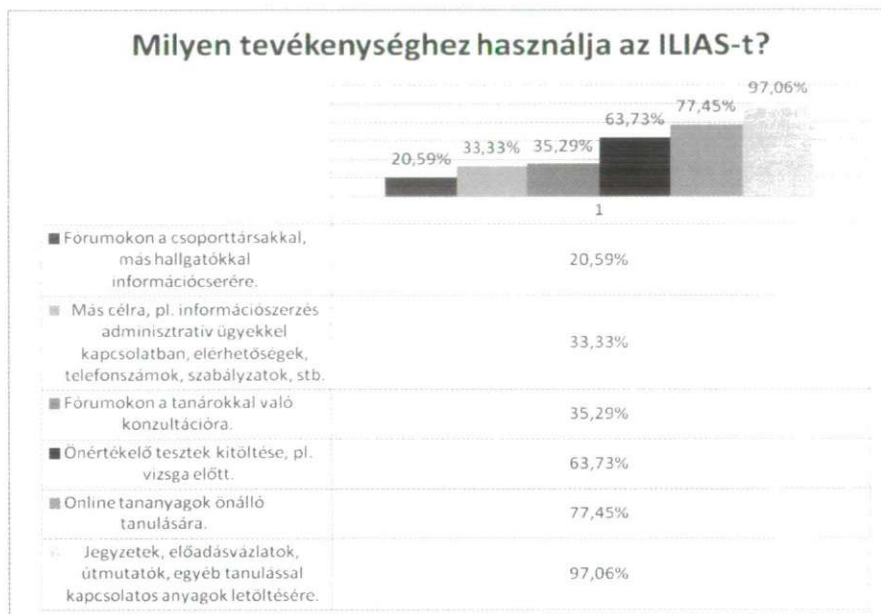
- Az ILIAS-t (esetleg más e-learning rendszert) választanám: 96,97%
- Nem szeretnék semmilyen e-learning rendszert használni a tanulmányaimhoz: 3,03%

5. Következtetések

A fenti eredményekből az alábbi következtetések vonhatóak le: a hallgatók inkább tanulásával kapcsolatos tevékenységekhez használják az LMS-t, nem az adminisztratív teendők megkönnyítésére. Ez nem olyan meglepő, hiszen az LMS mellett fut a Neptun egységes tanulmányi rendszer is, amely kifejezetten az adminisztrációt segíti elő. A Neptun rendszeren keresztül intézhetik a hallgatók az oktatáshoz kapcsolódó tevékenységeiket, pl. vizsgajelentkezés, kurzusra való feliratkozás, jegyekről értesülés, stb. Mindazonáltal az ILIAS rendszer is tartalmaz olyan dokumentumokat, amelyek lényegesek a főiskolai élethez, pl. SzMSz. Felmerülő probléma ebben az esetben a duplikáció, ezt mindenképpen igyekezni kell elkerülni, tehát ugyanaz a dokumentum/információ mindkét rendszerben ne szerepeljen. Ugyanebből az okból a Neptun rendszerben nincsenek fórumok, csak célzott és csoportos e-mail küldési lehetőség. A fórumok az ILIAS-ban találhatóak meg, úgy tantárgyi, mint általános jellegűek egyaránt. A hallgatók értékelése szerint az LMS kevésbé befolyásolja a nem tanulmányaikkal kapcsolatos tevékenységeiket, de még így is alig-közepes szinten (30%).

A hallgatók elsősorban (97%) önálló tevékenységekhez (jegyzet, előadásvázlatok, útmutatók, egyéb tanulással kapcsolatos anyagok letöltésére) használják a felületet, ld. 1. ábra.

1. táblázat: Hallgatók LMS-használati preferenciája a GDF-en
Table 1.: Studnet' Use of the Learning Management System at DGC

Forrás: Petákné Balogh Anikó, szerkesztés saját adataiból

A szorgalmi időszakhoz képest vizsgaidőszakban ugrásszerűen megemelkedik az aktivitás. A fórumokon a tutorokkal való kapcsolattartás (10%) fontosabb, mint az egymással való kommunikáció (6%), de nem jelentősen. A tanulmányokkal kapcsolatos tevékenységeiket az LMS közepes szinten befolyásolta (42%).

5.1. „Nyomtatható” e-learning

Az eredmények közül ki szeretném emelni a mobil eszközök fokozatos elterjedését (27%). Ez az érték évekkal ezelőtti felmérések során elenyésző volt, azonban az évek múltával a mobil eszközök (okostelefonok, táblagépek) elterjedésével ez a tanulási forma ugrásszerűen megnőtt. Régebben egy-egy e-learning tananyag bemutatása során többször kérdezték már diákok: - És tanárnő, ezt ki lehet nyomtatni? A nyomtatható e-learning meglehetősen oximoronként hangzott (ellentétes fogalmak összekapcsolása), de érthető, ha a hallgató szeretne kinyomtatni egy nagyobb tananyagot, hogy buszon, vonaton tudja olvasni, vagy egyszerűen fárasz-

tónak találja a monitoron olvasást. Ezzel azonban az e-learning egyik alapja vész el, az interaktivitás. Nem lehet képekre kattintani, a szó fölé vitt kurzorral szómagyarázatot megjeleníteni, tesztet kitölteni, nem látszanak az animációk, stb. Viszont mégis feldolgozható így a tananyag szövegrésze.

Ezek az állítások csak akkor igazak, ha „valódi” e-learning tananyagról van szó, tehát amire a fent elmondottak vonatkoznak. Egy e-jegyzet, pl. egy PDF dokumentum minden további nélkül nyomtatható, bár PDF formátumban is lehet mostanában interaktív dokumentumokat, portfóliókat létrehozni.

A nyomtatható e-learning problémája viszont megoldódni látszik a mobil eszközök elterjedésével. Az okostelefonok, táblagépek, e-könyv olvasók könnyűek, kényelmesek, hordozhatóak, buszon, vonaton is lehet olvasni. A téma jelentőségét mutatja, hogy a 2010-es EDEN (European Distance and E-Learning Network) konferencia fókuszpontja is a médiával támogatott tanulás volt.

6. Összefoglalás

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a hallgatók elégedettek (50%), illetve nagyon elégedettek (11%) az LMS-sel. 96%-uk mindenképpen használna egy LMS-t, ez az elsőprően magas arány magáért beszél. A néhány évvel ezelőtti helyzethez képest ma már nem kétséges, hogy a digitális eszközök használata az oktatásban kikerülhetetlen, megtörtént az áttörés, leginkább felhasználói szempontból. Úgy technikailag, mint szemléletben a hallgatók már rendelkeznek azokkal az eszközökkel és hozzáállással, ami lehetővé teszi az online környezetben elérhető tartalmak kiaknázását.

A Web 2.0--ás alkalmazások elterjedése azonban veszélyeket is rejt magában. A diákok - és nemcsak ők, hanem a felhasználók általában - nem mindig tudnak különbséget tenni a búza és az ocsú között, értve ezen azt, hogy vakon hisznek minden interneten fellelhető forrásnak, nem kritizálják ezeket az információkat. A tutorok feladata ebben a szituációban az, hogy a hallgatókat megtanítsák az információforrások megbízhatóságának ellenőrzésére, azokra a keresési technikákra, amelyek rövid idő alatt használható, tudományos igényű, ellenőrzött forrásból való találatokat eredményeznek. A kutatómódszertan mint tantárgy fokozott jelentőségűvé válik az online technológiák fejlődésével és elterjedésével. Másik nagyon fontos kérdés a felhasznált forrásokra való megfelelő hivatkozás, a plágium különböző típusainak megismertetése, és a plagizálás veszélyeire való figyelmeztetés.

A fentiek összefoglalásaként bizvást idézhetjük Forgó Sándor szavait: „Ezt a tevékenységet a magyar pedagógus társadalomnak a kutatókkal karöltve kell elvégezni, hiszen a mi érdekünk, hogy a jövőben több és differenciáltan alkalmazható média-rendszereket használhassunk az oktatás minden területén.” (Forgó 2009 p. 97)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Budai Attila, Szász Antónia (2008): E-kompetencia; Új technológiák és pedagógiai feladatok az internetes távoktatásban In: Pethő Attila, Herdon Miklós (szerk.): Informatika a felsőoktatásban. Debreceni Egyetem, Informatikai Kar, Debrecen.
- Forgó Sándor (2009): Az új média és az elektronikus tanulás In: ÚPSZ Új Pedagógiai Szemle, 2009/8–9. szám. pp. 91-97.
- Komenczi Bertalan (2009): Elektronikus tanulási környezetek. Gondolat Könyvkiadó, Kognitív Szeminárium Sorozat, Budapest
- Kovács Ilma (2006): Távoktatási szemlélet az e-learning-ben In: Kálmán Anikó (szerk.): 2. Magyar Nemzeti és Nemzetközi Lifelong Learning Konferenciakötet, MELLearn Egyesület, Debrecen.
- Papp-Danka Adrienn (2011): Az online tanulási környezet fogalmának értelmezési lehetőségei In: Oktatás-Informatika, 2011/1-2.szám. Online.